

27. JAUNAUDŽU KOPŠANA, KĀPĒC TĀ VAJADZĪGA, KĀ TO VEIKT PAREIZI

**PRIORITĀRO SUGU IZVĒLES PRINCIPI
KOKU SKAITA NOTEIKŠANA
REKOMENDĀCIJAS ATSTĀJAMO KOKU SKAITAM**

Gan dabiski, gan mākslīgi atjaunotās jaunaudzēs ir jāveic kopšana – jāveido nākotnes mežaudzes sastāvs un jāatbrīvo telpa perspektīvāko koku augšanai, izzāģējot nekvalitatīvos un augšanā atpalikušos kokus. Jaunaudžu jeb sastāva kopšanai ir ļoti liela nozīme, lai izveidotu produktīvu un kvalitatīvu mežu, un to veic brīdī, kad koku vidējais augstums ir no diviem līdz desmit metriem. Ja jaunaudžu kopšana nav veikta, vai arī tā ir nekvalitatīva, vēlāk, veicot krājas kopšanas cirtes, mežaudzes kvalitāti būtiski uzlabot bieži vien vairs neizdodas.

Jaunaudžu kopšana jāveic ne vēlāk kā desmitajā kalendārājā gadā pēc mežaudzes atzīšanas par atjaunotu, ja mežaudzes valdošās sugas koki ir skuju koki, un ne vēlāk kā piektajā kalendārājā gadā, ja mežaudzes valdošās sugas ir lapu koki. Pēc jaunaudžu izkopšanas Valsts meža dienestā (VMD) jāiesniedz pārskats.

Normatīvajos dokumentos ir noteiktas prasības, kādām jāatbilst izkoptai jaunaudzei, – minimālais un maksimālais koku skaits, atbilstoši koku sugai un vidējam augstumam. Pēc kopšanas koku skaits nedrīkst būt lielāks kā mežaudzes koku normālais skaits, kāds ir noteikts Ministru

Maksimālais koku skaits mežaudzē pēc jaunaudžu kopšanas

Koku vidējais augstums (m)	Valdošā koku suga				
	priede	egle u. c. skuju koki	bērzs, liepa	melnalksnis, pīlādzis	cietie lapu koki
līdz 6	4000	3200	3200	3200	2000
7	3800	3200	3200	3000	2000
8	3600	3000	3000	2800	1800
9	3400	3000	3000	2600	1800
10	3000	3000	3000	2400	1600
11	2800	2800	2600	2200	1600
12	2600	2800	2400	2000	1600

kabineta (MK) noteikumos Nr.88 *Meža inventarizācijas un Meža valsts reģistra informācijas aprites noteikumi*¹ (skat. tabulu).

Pēc kopšanas koku skaits nedrīkst būt mazāks par minimālo koku skaitu, kas noteikts MK noteikumos Nr.935 *Noteikumi par koku ciršanu mežā*² (skat. tabulu). Tātad, piemēram, ja bērzu jaunaudzē vidējais koku augstums pēc kopšanas ir septiņi metri, tad koku skaitam jābūt robežās no 1300 līdz 3200 kokiem uz hektāra.

Lai samazinātu nepieciešamo jaunaudžu kopšanas skaitu un līdz ar to arī mežaudzes apsaimniekošanas izmaksas, parasti pēc kopšanas cenšas koku skaitu reducēt tuvu minimālajam. Ja pastāv augsts meža dzīvnieku bojājumu risks, vai jaunaudzē koki ir ļoti izstīdzējuši un ziemā var ciest no snieglieces, pēc kopšanas audzē atstājams lielāks koku skaits.

1 <https://likumi.lv/doc.php?id=283091>

2 <https://likumi.lv/doc.php?id=253760>

Minimālais koku skaits mežaudzē pēc jaunaudžu kopšanas

Koku vidējais augstums (m)	Valdošā koku suga				
	priede	egle u. c. skuju koki	bērzs, liepa	apse, melnalksnis, baltalksnis	cietie lapu koki
1	3000	2000	2000	2000	1500
2	2200	1600	1500	1500	1500
3	2000	1600	1300	1300	1500
4	1700	1500	1300	1300	1500
5	1500	1400	1300	1300	1500
6	1400	1300	1300	1300	1500
7	1400	1300	1300	1200	1500
8	1300	1200	1200	1100	1500
9	1200	1200	1200	1000	1500
10	1100	1200	1200	900	1500
11	900	1100	1000	800	1500

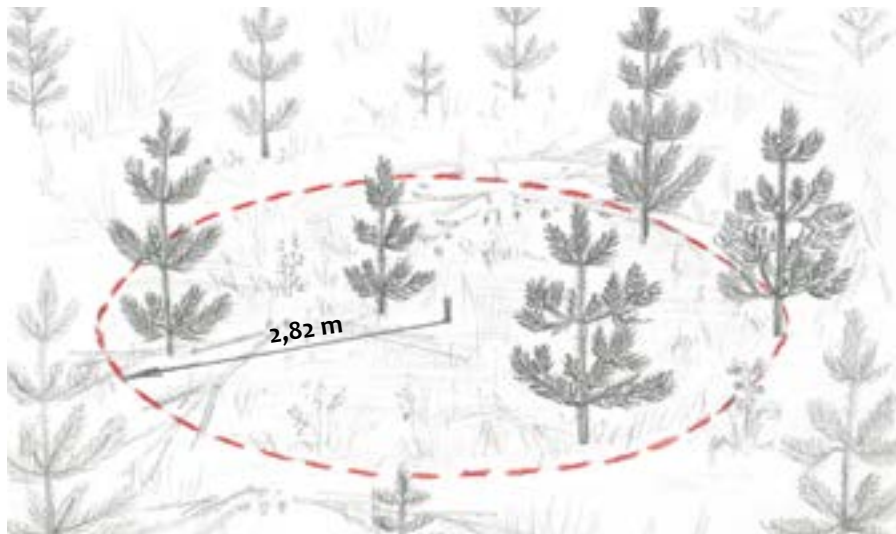
Maksimālais koku skaits netiek ierobežots apšu, baltalkšņu, blīgznu un vītolu jaunaudzēs. Arī purvainu meža tipos (purvājā, niedrājā, dumbrājā un lieķņā) maksimālo koku skaitu neierobežo. Cieto lapu koku jaunaudzēs un jaunaudzēs, kuras apsaimnieko pēc mērķa koku metodes (atbrīvojot augšanas telpu iepriekš izvēlētiem vismaz 500 kvalitatīvākajiem kokiem), pieļaujama segaudzes veidošana, kurā maksimālais koku skaits arī netiek ierobežots. Segaudze parasti ir mīksto lapu koku un krūmu atvašu saaudze, kas pasargā pamataudzes kokus no salnām un palīdz izveidot kvalitatīvu stumbra formu nākotnes kokiem.

Jaunaudžu kopšanas laikā atstājamo koku skaitu aptuveni pēc acumēra var noteikt, novērtējot vidējo attālumu starp kokiem. Ja vidējais attālums starp kokiem ir 2 metri, tad uz hektāra ir 2500 koki, ja 2,5 metri – 1600 koki, bet ja 3 metri – 1100 koki. Precīzākai kopšanas darbu kvalitātes kontrolei pielieto aplveida parauglūkumu metodi. Atbilstoši šai metodei, kokus uzskaita aplī, kura rādiusu mēra ar noteikta garuma auklu vai kārti. Kontroles parauglūkumu izmērs atkarīgs no koku vidējā augstuma jaunaudzē (skat. tabulu). Tā, piemēram, ja jaunaudzē koku augstums ir līdz 3 m un aplī ar rādiusu 2,82 m uzskaitīti 5 koki, tad koku skaits ir $5 \times 400 = 2000$ koku uz hektāra.

Pēc kopšanas jaunaudzē atstāj ātraudzīgākos kokus ar labu stumbra un zarojuma formu, pievēršot uzmanību tam, lai to izvie-

Apļveida parauglūkuma izmērs (rādiuss un platība) un koeficienti koku skaita aprēķināšanai

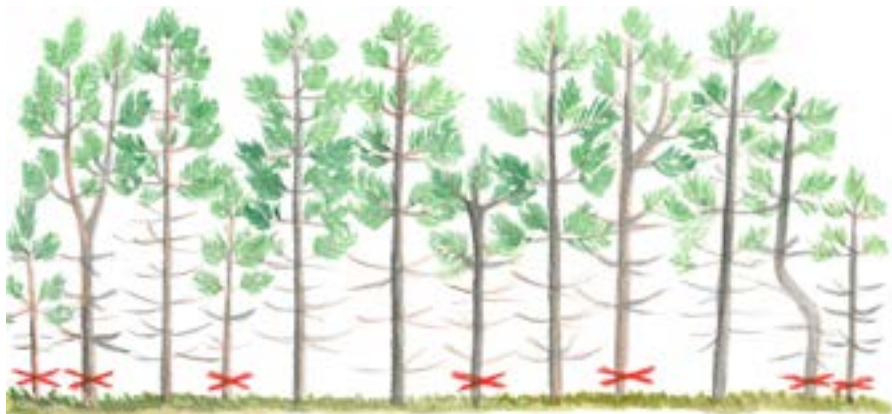
Koku vidējais augstums (m)	Parauglūkuma rādiuss (m)	Parauglūkuma platība (m ²)	Koeficients koku skaita aprēķināšanai
līdz 3,0	2,82	25	400
3,1–6,0	3,99	50	200
6,1–11,9	5,64	100	100

Parauglaukums kopšanas darbu kvalitātes kontrolei.

tojums platībā būtu iespējami vienmērīgāks. Labas kvalitātes kociem ir simetrisks vainags, taisns stumbrs un izteikti galvenie galotnes dzinumi, bez padēliem un dubultām galotnēm. Kopšanas laikā ir jāizžāģē arī tā sauktie “eži” jeb “vilki” – lielu dimensiju koki ar resniem zariem, plašu vainagu un sliktas kvalitātes stumbriem.

Ja tiek kopta mākslīgi atjaunota jaunaudze, tad prioritāri ir nodrošināt stādīto vai sēto koku augšanu, izžāģējot dabiskas izcelsmes kokus. Ja daļa mākslīgi atjaunoto koku ir iznīkuši vai bojāti, nepieciešamā koku skaita nodrošināšanai atstājami dabiski iesējušies koki. Atstājamo dabiskas izcelsmes koku sugu prioritārā secība atkarīga no augšanas apstākļiem un meža apsaimniekošanas mērķa. Visbiežāk kā atstājamos izvēlas saimnieciski nozīmīgāko koku sugu sējeņus – egli, āra bērzu un priedi. Meža daudzveidības bagātināšanai vēlams jaunaudzē saglabāt arī platlapjus – ozolus, kļavas, liepas, ošus, gobas u. c. Nereti ozols dabiski iesējas arī nabadzīgos meža tipos, kur sekmīgi spēj augt tikai priede, tomēr nabadzīgās smilšainās augsnēs

Kopšanā izzāgējami koki.

ozols nekad neizaugs par pirmā stāva koku, un tā saglabāšana lielā skaitā nav ieteicama, jo ozoli var traucēt mērķa sugas – priedes – augšanu. Priedes dabiskos sēņņus savukārt nav jēgas saglabāt auglīgos meža tipos – vēri un gāršā, jo tos visdrīzāk nomāks lapu koki un egles, kuras šādās augtenēs noteikti būs ātraudzīgākas nekā priede.

Šobrīd skuju koku jaunaudzēs ir jānodrošina lapu koku piemistrojums ne mazāk kā 5% apjomā. Priežu jaunaudzēs lapu koki ir priedei spēcīgi konkurenti, tādēļ piemistrojumu vislabāk veidot t. s. biogrupās – vietās, kur priede nav ieagusies, atstājama grupa ar dabiskas izcelsmes bērziem. Lai izvairītos no slimību (priežu galotņu griezējs) izraisītāju klātbūtnes, priežu jaunaudzēs nav vēlams saglabāt apses.

Veicot jaunaudžu kopšanu bērzu jaunaudzēs, vēlams saglabāt āra bērzus, kuri ir gan produktīvāki, gan kvalitatīvāki par purva bērziem. Tāpat priekšroka dodama sēņņiem, nevis ar atvasēm ataugušajiem bērziem.

Literatūra

1. MK noteikumi Nr.935 Noteikumi par koku ciršanu mežā. Pieņemts: 18.12.2012. Stājas spēkā: 01.01.2013.
2. MK noteikumi Nr. 88 Meža inventarizācijas un Meža valsts reģistra informācijas aprites noteikumi. Pieņemts: 21.06.2016. Stājas spēkā: 29.06.2016.